

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2018

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen valtion talousarvioksi vuodelle 2018. Valiokunta on pyytänyt LSKL:n asiantuntijalausuntoa budjettivaikutuksista lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointiin, toimeentuloon ja palveluihin sekä kärkihankerahoituksesta ja sen konkreettisesta vaikuttavuudesta.

Lausunnon keskeiset huomiot ja ehdotukset

- Lastensuojelun Keskusliitto painottaa, että lapsi- ja perhepolitiikkaa tulee lähestyä nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja tarvelähtöisemmin. Lisäksi lapsi- ja perhepalveluissa maakunnallisen kehittämisen rinnalle tarvitaan nykyistä vahvempaa kansallista ohjausta. Keskusliitto korostaa lisäksi, että lastensuojelun vaikuttavuuteen tulee kiinnittää merkittävästi nykyistä enemmän huomiota.
- Keskusliitto muistuttaa, että valtion talousarvio on lasten oikeuksien toimeenpanon väline. Talousarviossa esitetyistä toimenpiteistä tulisi tehdä kattava lapsivaikutusten arviointi. Keskusliitto esittää, että lapsen oikeuksien edistämiseksi Suomeen luodaan kansallinen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen pohjautuva lapsistrategia.
- Keskusliitto pitää myönteisenä, että perhevapaiden uudistaminen etenee. Keskusliitto painottaa, että uudistamisen lähtökohtana tulee olla lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen. Yksilöllisten tarpeiden ja yhdenvertaisuuden huomioimisen on oltava uudistuksen keskiössä.
- On tärkeää, että kärkihankerahoituksen turvin lasten ja perheiden palveluita uudistetaan nykyistä vaikuttavammiksi. Keskusliitto esittää kuitenkin huolensa, että lasten ja nuorten palveluiden muutosohjelma (LAPE) ei tiiviin aikataulunsa vuoksi tule saavuttamaan kaikkia sille asetettuja tavoitteita. On ensisijaisen tärkeää miettiä, mitä lapsi- ja perhepalveluille tapahtuu LAPEn jälkeen.
- Varhaiskasvatuksen uudistamisen eteneminen on keskusliiton mielestä kannatettavaa. Uudistuksessa keskeistä on varata riittävästi resursseja myös varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi ja saatavuuden parantamiseksi. Keskusliitto painottaa, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta tulee luopua.

Lapsi- ja perhepolitiikan uudistamisessa avainsanat ovat kokonaisvaltaisuus ja lapsilähtöisyys

Kuluvan hallituskauden aikana monet leikkaukset ovat kohdistuneet jo valmiiksi vaikeassa asemassa oleviin lapsiperheisiin. Lapsilisien indeksikorotuksen jäädyttäminen, kotihoidon tuen ja subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittaminen ovat vaikeuttaneet monen lapsiperheen arkea. Uudistuksia etuuksiin on tehty yksitellen, mutta niiden todellinen vaikutus tulee esiin vasta kokonaisuutta tarkasteltaessa. **Keskusliitto painottaa, että lapsi- ja perhepolitiikkaa tulee lähestyä nykyistä kokonaisvaltaisemmin. Eri uudistusten vaikutukset toisiinsa on arvioitava ja niitä on kehitettävä kokonaisuutena.**

Myös perustuslakivaliokunta on kahdessa lausunnossaan (PeVL 11/2015 vp ja PeVL 12/2015 vp) todennut, että lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. Perustuslakivaliokunta myös edellytti, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu.

Lapsen oikeuksien edistämisen on oltava systemaattista ja pitkäjänteistä

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (3 artikla 1 kohta). Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun selvittämiseen. Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan päätöksen tai toiminnan vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja lasten oikeuksien toteutumiseen. Siinä lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan kokonaisuutena.

Valtion talousarvio on puolestaan lasten oikeuksien toimeenpanon väline. Keskusliitto painottaa, että valtion talousarviota tulisi myös tarkastella tästä näkökulmasta (ns. lapsibudjetointi). Lapsen oikeuksien sopimus on sekä lapsivaikutusten arvioinnin että lapsibudjetoinnin perusta. **Keskusliitto painottaa, että lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin tulisi olla aina käytössä julkisen sektorin toiminnan suunnittelussa ja toimeenpanossa.**

Keskusliitto ehdottaa, että Suomen valtio luo yhdessä muiden julkisten toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa kansallisen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen pohjautuvan **lapsistrategian**. Lasten oikeuksien edistäminen kaipaa kipeästi nykyistä pitkäjänteisempää linjaa ja eri toimijoita yhteen liittävää visiota.

Ohjaus- ja valvontatoiminnan keskeinen rooli lapsen oikeuksien toteutumisessa

Sote-uudistus on suuruudeltaan ja laadultaan ainutkertainen. Uudistuksessa on lukuisia palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen liittyviä asioita, jotka ovat edelleen epäselviä ja edellyttävät vahvaa ohjausta

ja toiminnan tukea uuden järjestelmän käynnistymisvaiheessa. **Lastensuojelun Keskusliiton huolena on oikeusturvan toteutumisen turvaaminen siirtymäkauden aikana lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta.** Valtion lupa- ja valvontavirasto ehdotetaan käynnistyväksi samaan aikaan sote- ja valinnanvapausuudistuksen kanssa. **Keskusliiton näkemyksen mukaan ohjaus- ja valvontatoiminnan selkeys ja yhdenmukaisuus ovat keskeisiä edellytyksiä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten velvoitteiden toteutumiselle.** Lastensuojelun Keskusliitto on tarkastellut ohjaus- ja valvontatoimintaan liittyviä riskejä myös kesäkuussa 2017 julkaistussa Lastensuojelu sotessa -selvityksessä¹.

Keskusliiton huolena on myös se, miten valvonnassa varmistetaan haavoittuvassa asemassa olevien oikeusturva varsinkin niiden asiakkaiden osalta, jotka eivät osaa valvoa omia oikeuksiaan ja saatavan palvelun tasoa. Esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut sijaishuollon valvonnan olevan puutteellista Suomessa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sopimusvaltioita takaamaan, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa (3 artikla 3 kohta). **Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa riippumatta siitä, ovatko nämä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimia.** Keskusliitto korostaa, että omavalvonnan ohella lastensuojelussa tarvitaan tehokasta ja hyvin resursoitua viranomaisvalvontaa.

Perhevapaat tulee uudistaa lapsi- ja perhelähtöisesti

Kuten Lastensuojelun Keskusliitto on jo aiemmin yhdessä muiden lapsi- ja perhejärjestöjen kanssa korostanut, tulee **perhevapaiden uudistamisen lähtökohtana olla lasten ja vanhempien hyvinvoinnin edistäminen.** Uudistuksessa on otettava huomioon perheiden ja pienten lasten yksilölliset tilanteet ja tarpeet ja siinä on kiinnitettävä huomio yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Keskeistä on lisätä isien perhevapaiden käyttöä ja huolehtia siitä, että vanhempien osa-aikatyön tekemisen realistiset mahdollisuudet vahvistuvat. Huomioon on myös otettava vanhempien moninaiset työtilanteet ja tehtävä työtä sen eteen, että työpaikoilla ei harjoiteta raskausryjintää.

Keskusliitto painottaa, että perhevapaaudistuksessa ei tule etsiä yhtä, kaikille lapsiperheille sopivaa mallia. Perheet ovat monimuotoisia ja tarpeiltaan erilaisia. Uuden perhevapaamallin tulee siksi olla **riittävän joustava.** Keskusliitto pitää myönteisenä talousarviossa esitettyä yksinhuoltajakorotusta ja äitiysavustuksen päivittämistä, mutta huomauttaa näiden olevan varsin maltillisia ja yksittäisiä uudistuksia.

Perheellisten opiskelijoiden opintotuen kokonaistaso on huolestuttava

Keskusliitto pitää myönteisenä, että opintotukeen lisätään huoltajakorotus alle 18-vuotiasta lasta huoltavalle opiskelijalle. **Keskusliitto haluaa kuitenkin ilmaista huolensa opintotuen indeksisidonnaisuuden lakkauttamisesta, jonka seurauksena sen reaaliarvo alenee ajan kuluessa.** Keskusliitto kannattaa, että huoltajakorotusta ei oteta tulona huomioon asumistuessa, eikä määrättäessä varhaiskasvatuksen maksuja

---

¹ https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_sote_julk_0351_LR.pdf.

tai kotihoidon tai yksityisen tuen hoitolisää. Samalla on todettava, että **vaikka huoltajakorotus on tarpeellinen, ei se kompensoi jo tehtyjä leikkauksia opintotukeen.**

Huoltajakorotuksesta huolimatta myös perheellisten opiskelijoiden opintotuen kokonaistaso laskeekin opintorahaan tehtyjen leikkausten sekä asumistuen ehtojen kiristämisen myötä. Opiskelun ja perheen yhteensovittamiseen onkin syytä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Tämä on keskeistä myös siitä näkökulmasta, että Suomessa syntyvyys on ennätysellisen alhaisella tasolla.

Varhaiskasvatuksessa huomio laatuun ja subjektiivisen oikeuden palauttamiseen

Keskusliitto pitää myönteisenä, että varhaiskasvatustilain valmistelua jatketaan. Keskusliitto pitää oikeana suuntana, että varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennetaan pieni- ja keskituloisilta sekä heiltä, joilla on useampi lapsi varhaiskasvatuksessa. Kannatettavaa on myös kokeilun käynnistäminen viisivuotiaiden maksuttomasta varhaiskasvatuksesta.

Varhaiskasvatuksen osallistumisen lisääminen on hyvä tavoite. **Varhaiskasvatusmaksujen ohella huomio on kuitenkin kiinnitettävä myös varhaiskasvatuksen saatavuuteen ja laatuun, jotka molemmat vaativat lisää resursseja.** Samalla Lastensuojelun Keskusliitto muistuttaa myös varhaiskasvatuksen osalta, että lainsäädäntötoimien tulee olla johdonmukaisia ja perustua pitkän aikavälin selkeisiin tavoitteisiin sekä kattavaan selvitykseen ja seurantaan.

Suomen hallitus rajasi viime vuonna (2016) lapsen subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen vanhemman ollessa työtön tai hoitaessa perheen toista lasta kotona. Lastensuojelun Keskusliiton näkemyksen mukaan lainmuutos asettaa lapset eriarvoiseen asemaan vanhemman tilanteen perusteella sekä myös alueellisesti. Keskusliitto on tehnyt muutoksesta kantelun Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealle. **Keskusliitto vaatii, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta tulee luopua ja varhaiskasvatuksen laatua tulee samalla vahvistaa.**

Lasten ja perheiden palvelujen kehittämisessä on katsottava kärkihanketta pidemmälle

Lasten ja perheiden palveluita uudistetaan käynnissä olevan Lasten ja perheiden palveluiden muutosohjelman (LAPE) myötä. LAPEn tavoitteet (asiakaslähtöisempi palvelukulttuuri, oikea-aikaisuus jne.) ovat kannatettavia. Samalla ne ovat myös vaikeasti saavutettavissa kaksivuotisen hankkeen aikana. Maakunnalliset hankkeet rakentavat uusia toimintamalleja, mutta epäselvää on, miten kahden vuoden kehitystyön jatko ja juurtuminen turvataan.

Keskusliitto ehdottaa, että LAPEn rahoitus varmistetaan siten, että kärkihanke jatkuu sote- ja maakuntauudistukseen asti. Samalla tulee **lainsäädäntötasolla huolehtia siitä, että järjestöt ovat mukana palvelujen ja palvelujärjestelmän uudistuksessa niin kehittäjänä, palveluntuottajana kuin tuen tarjoajana.** Tässä yhteydessä on syytä varmistaa, että kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoistoiminnalla on vahva pohja myös uudessa toimintaympäristössä. **Samalla keskusliitto painottaa, että lapsi- ja perhepalveluissa**

maakunnallinen kehittäminen ei riitä. Kansallisen ja tietopohjaisen ohjauksen roolia tulee vahvistaa nykyisestä.

Lastensuojelu on jäänyt huolestuttavasti taka-alalle

Lapsi- ja perhepalveluissa on keskitytty viime vuosina erityisesti ehkäiseviin ja edistäviin palveluihin. Samalla lastensuojelu on jäänyt taka-alalle. Lastensuojelun tarve ei kuitenkaan ole vähentynyt, päinvastoin. Esimerkiksi kiireellisten sijoitusten määrät ovat huolestuttavassa kasvussa. **On tunnistettava, että myös niin sanottu korjaava työ ehkäisee ongelmien syntymistä.** Lastensuojelun merkitys onkin keskeinen myös ylisukupolvisen huono-osaisuuden torjumisessa.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa, että lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon palveluiden vaikuttavuuteen ja laadukkuuteen tulee kiinnittää jatkossa erityistä huomiota sekä turvataan niiden kehittäminen osana muita perus- ja erityispalveluita. Esimerkiksi toimivilla jälkihuollon palveluilla voidaan turvata aiemmissa vaiheissa tehdyn työn ja annetun työn tulokset. Erityisesti jälkihuollon palvelut ovat kuitenkin viime vuosina jääneet kaiken kehittämisen ulkopuolelle.

Lapsiperheköyhyyden vähentämisen tulee olla nykyistä systemaattisempaa

Suomessa on tulonjakotilaston mukaan 101 000 köyhää lasta, mikä tarkoittaa lähes joka kymmenettä lasta. Köyhyys on keskeinen lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen riskitekijä. Perheiden köyhyys on yksi suurimpia lasten eriarvoisuuden aiheuttajia. **Suomen perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.** Julkisen vallan on myös turvattava, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella oikeus sosiaaliturvaan (26 artikla) sekä riittävään elintasoon (27 artikla). Valtiolla on myös velvollisuus tukea vanhempia heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtävänsä (18 artiklan 2 kappale). **YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomea tehostamaan pyrkimyksiä tukea vähäosaisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon** (Lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat päätelmät 2011, kohdat 49-50).

Lapsiperheiden toimeentuloetuksien reaaliarvon lasku on koskenut erityisen ankarasti köyhiä lapsiperheitä. Lapsilisän keskimääräinen reaaliarvo on tällä hetkellä noin 30 prosenttia alempi kuin vuonna 1994. Lisäksi merkittävä osa talouden sopeutustoimista on osunut erityisesti nuorten perheiden kotitalouksiin esimerkiksi koulutukseen ja varhaiskasvatukseen kohdistuneina leikkauksina. **Lastensuojelun Keskusliitto vaatii, että hallitus ottaa nykyistä selkeämmin lapsiperheköyhyyden vähentämisen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi tavoitteekseen.** Pitkäjänteinen perhepolitiikka on yksi keskeinen keino tukea erityisesti pienituloisia lapsiperheitä.